

ТМГ. XXXVII	Бр. 1	Стр. 73-96	Ниш	јануар - март	2013.
-------------	-------	------------	-----	---------------	-------

UDK 336.221.4 : 339.137.2

Прегледни рад

Примљено: 25.11.2012.

Ревидрана верзија: 22.01.2013.

Одобрено за штампу: 21.03.2013.

Јадранка Ђуровић Тодоровић

Марина Ђорђевић

Универзитет у Нишу

Економски факултет

Ниш

ПОРЕСКА КОНКУРЕНЦИЈА КАО ГЛОБАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ФЕНОМЕН *

Апстракт

У ери глобализације када се отклањају многе баријере које су успоравале проток роба, радне снаге и капитала, све већа пажња се поклања пореској конкуренцији. Многе земље у тежњи да се што брже развију настоје да привуку стране директне инвестиције путем веома ниских пореских стопа. На тај начин међу земљама се јавља конкуренција, која има бројне предности. Међутим, штетна пореска конкуренција је екстремна ситуација када земље користе веома ниске или чак нулте стопе при опорезивању добитка правних лица или прихода од капитала и капиталних добитака физичких лица. Ове земље се називају пореским рајевима и налазе се и међу развијеним и неразвијеним земљама. У овом раду дошли смо до закључка да, када неке земље сниже своје пореске стопе, да то чине и друге земље, да пореске стопе на приходе од капитала имају опадајућу тенденцију, као и то да је пореска конкуренција довела до значајног снижења стопа пореза на добит правних лица. У условима глобалне економске кризе пореска конкуренција се не користи у великој мери, јер је у таквим условима тешко привући капитал.

Кључне речи: пореска конкуренција, хармонизација пореза, порески систем, стране директне инвестиције, ефективна пореска стопа

jadrankadjt@gmail.com

* Рад је урађен у оквиру пројекта: "Унапређење конкурентности јавног и приватног сектора умрежавањем компетенција у процесу европских интеграција" бр.179066

TAX COMPETITION AS A GLOBAL AND REGIONAL PHENOMENON

Abstract

In the era of globalization, when many barriers that have slowed the flow of goods, labor and capital are being removed, more attention is given to tax competition. In their tendency to develop as fast as possible, many countries try to attract foreign direct investment by very low tax rates. In this way, competition emerges among countries, which has a number of advantages. However, harmful tax competition is an extreme situation when countries use very low or even zero tax rates on corporate income or on capital income and capital gains of individuals. These countries are called tax havens and include both the developed and underdeveloped countries. In this paper we conclude that if some countries reduce their tax rates, other countries follow in their footsteps, that capital income tax rates tend to decline, and that tax competition has led to a significant decrease in corporate income tax rate. In times of global economic crisis, tax competition is not widely used, because it is difficult to attract capital in such conditions.

Key words: Tax Competition, Tax Harmonization, Tax System, Foreign Direct Investment, Effective Tax Rate

УВОД

Структура пореских система савремених држава је прилично хармонизована. Оно по чему се оне разликују јесте ширина пореских основица и висина пореских стопа. Седамдесетих година прошлог века на сцени су биле јако високе прогресивне стопе у сфери опорезивања дохотка физичких лица и добити корпорација. Од тада се брже или спорије снижавају пореске стопе, где неке земље иду толико далеко да користе нулте стопе. У ситуацијама када државе намерно снижавају своје пореске стопе у односу на друге земље у циљу привлачења недостајућег капитала, говоримо о пореској конкуренцији, која условљава значајно сељење капитала.

Међутим, има и оних земаља које заговарају пореску хармонизацију, која је супротна пореској конкуренцији. Реч је о развијеним земљама које не желе да смањују своје пореске приходе, али не желе ни да дође до одлива капитала у друге државе. Типичан пример је Европска унија, где је дошло до значајне хармонизације пореза на потрошњу, али не и директних пореза. Србија је једна од земаља које користе ниске пореске стопе како би дошла до недостајућег капитала, односно страних директних инвестиција.

За потребе истраживања користили смо податке званичних статистика земаља ОЕЦД-а, ЕУ и Србије. При конципирању рада поставили смо неколико полазних хипотеза које смо настојали да тестирамо: када неке земље сниже пореске стопе, то у већој или мањој мери чине и друге земље; у савременим условима привређивања пореске стопе на приходе од капитала (нефундиране приходе) ниже су од пореских стопа на приходе од рада (фундиране приходе); пореска конкуренција је потребан, али не и довољан услов за привлачење страних директних инвестиција.

ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ И ОБЕЛЕЖЈА ПОРЕСКЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ

У савременој интегрисаној економији конкурентност заузима централно место у економским анализама и размишљањима, како развијених, тако и земаља у развоју. Појам конкурентности је веома сложен, јер се састоји од бројних врста, као што су: међународна и национална конкурентност, ценовна и неценовна конкурентност, природна и економска, конкурентност на микро и макро нивоу, итд. Стога је сасвим разумљиво што не постоји опште прихваћена свеобухватна дефиниција конкурентности. Представници класичне теорије (Адам Смит и Давид Рикардо) конкурентност су везивали за слободно тржиште. Међутим, у савременим веома комплексним условима овај појам не може да се посматра на тако упрошћен начин. Нова теорија конкурентности полази од тога да национално благостање није наслеђено, већ створено стратешким изборима (Porter, 1990).

Конкурентност на макронивоу није исто што и конкурентност на нивоу предузећа. Конкурентност на микронивоу најчешће се изједначава са успешношћу предузећа на тржишту, тј. са кретањем тржишног учешћа предузећа и достигнутим квалитетом њихових производа. С друге стране, конкурентност на макронивоу је много комплекснији појам јер обухвата раст, квалитет живота и продуктивност (Леко-Шимић, 1999, стр.77).

Једна врста конкурентности којој се последњих тридесетак година поклања велика пажња је пореска конкурентност. Међутим, пореска конкурентност није нова појава, јер се први забележени случајеви јављају још у 12. веку на подручју северне Италије (привлачење ткача вуне). Иако се тешко може дефинисати, она заправо представља такмичење међу државама (јурисдикцијама) у привлачењу капитала (инвеститора) пореским инструментима, посебно пореским подстицајима (Раичевић & Ненадић, 2004, стр. 47). С обзиром на то да се јавља у различитим појавним облицима и да изазива бројне позитивне и негативне ефекте, све више заокупља пажњу стручне и шире јавности. Пореска конкурентност превасходно се односи на директне порезе (порез на доходак физичких лица, порез на добит предузећа и порези на имовину).

Разлози који су условили постављање пореске конкуренције у фокус пажње су тројаки (Easson & Zolt, 2003, стр.4):

- мобилност међународних компанија (значајно је увећана захваљујући развоју компјутерске технологије али и стварању регионалних заједница, које карактерише укидање царинских и других баријера. Формирањем производно-продајних ланаца који послују на територијама различитих земаља дошло је до пораста значаја капитала као фактора производње и моћи земаља извозница капитала, уз истовремено смањење значаја рада (радне снаге) као фактора производње и позиције земаља увозница капитала).

- уочена је важност пореског третмана профита у земљи инвестирања (дуго година у пореским системима националних економија постојале су одреднице да земља порекла инвеститора опорезује његов доходак и имовину на основу принципа резиденства, док земља у коју је инвестирано опорезује доходак који се оствари на њеној територији, где се за распрострањавање пореске обавезе користи принцип територијалност. Овакав третман улагања и остварених резултата у две земље доводи до појаве двоструког опорезивања, које сигурно није у функцији повећања нових инвестиција. Да би се смањиле негативне последице двоструког опорезивања, земље могу да предузму билатералне мере или пак да склапају са другим земљама билатералне споразуме. Билатералним уговорима државе практично деле право на опорезивање, допуштајући изузимања од опорезивања у једној држави или одобравајући право на порески кредит за порез плаћен у другој држави (Schön, 2003, стр. 45–46).

Повећан је значај праћења свих трошкова изазваних пореском конкурентношћу (директни трошкови се посматрају кроз смањење буџетских прихода, док се индиректни везују за злоупотребе пореских обвезника и пореске администрације).

Пореска конкуренција доводи до позитивних, али и негативних ефеката. Од позитивних ефеката могу се издвојити (*Harmful Tax Competition*, 1998):

- ширење пореских основица и снижавање пореских стопа, што условљава минимизирање дисторзивних ефеката пореза на економију,
- порески системи се прилагођавају и долази до стварања повољне фискалне климе за инвеститоре,
- експанзија финансијских тржишта и посебно тржишта капитала довела је до радикалног снижавања пореских баријера за кретање капитала,
- пад пореских прихода може да натера власт на ефикасније управљање прикупљеним приходима, чиме државна администрација постаје ефикаснија, итд.

Пореска конкуренција је само мали део укупне конкуренције међу државама. Постаје све важнија, јер је дошло до значајног убрзања покретљивости рада и капитала. Сасвим је природно да лица која

имају средства за инвестирање желе да остваре највише стопе приноса, тако да у савременим условима њихова потрага за могућностима за већи профит није ограничена државним границама. Зато не треба да чуди да су они спремни да напусте државе са високим пореским теретом и да своје ресурсе усмере ка државама са ниским пореским стопама.

Пореска конкуренција свакако припада групи значајних фактора који су утицали на власти широм света да смање пореске стопе код појединих директних пореза. Одличан пример су пореске стопе код пореза на доходак физичких лица у САД и Енглеској. Наиме, када је Маргатет Тачер дошла на власт у Енглеској (1979. године), затекла је пореску стопу на нивоу од 83%, да би током свог мандата највишу стопу у траншама за опорезивање дохотка физичких лица снизила на 40%. С друге стране, Роналд Реган је највишу стопу са 70% снизио на 28% (Mitchell, 2001). Чак и ОЕЦД, за кога се тешко може рећи да има разумевања за стимулативну пореску политику, проценио је да се стопа раста повећава за 0,5% за свако смањење маргиналних пореских стопа од 10% (Leibfritz, Thornton & Bibbee, 1997). Овде треба поменути и Ирску, која је као чланица ЕУ снизила своју стопу пореза на добит предузећа на свега 12,5%, што је привукло значајне инвестиције, тако да је Ирска остварила одличне резултате по питању стопе раста БДП-а. Врхунац пореске конкуренције је увођење пропорционалних пореза и за физичка и за правна лица (тзв. *flat* порези) у бившим социјалистичким земљама.

Табела 1. Преглед земаља које користе *flat* порезе

Table 1. Overview of countries that use the flat taxes

Земља	Година увођења	Пореска стопа (%)
Хонг Конг	1948.	16
Естонија	1994.	22
Летонија	1995.	25
Литванија	1995.	15
Русија	2001.	13
Словачка	2003.	19
Украјина	2003.	13
Грузија	2004.	12
Румунија	2005.	16
Македонија	2007.	12 (10)
Црна Гора	2007.	9
Чешка	2008.	15
Бугарска	2008.	10
Босна и Херцеговина	2009.	10

Извор: Ђуровић Годоровић & Ђорђевић, 2011, стр.128

Из табеле 1 видимо да је Хонг Конг први кренуо да користи пропорционалне и то врло ниске пореске стопе још давне 1948.године. Након II светског рата ова држава је била на веома ниском нивоу економског развоја. Оваква пореска политика привукла је огромне инвестиције, тако да је Хонг Конг дуго после рата имао највишу стопу раста. Поред ових земаља, широм света пропорционалне стопе код опорезивања дохотка физичких и правних лица користе и друге земље. Посебну пажњу привлачи Монако, где је пореска стопа за опорезивање дохотка физичких лица 0%. Овде је очигледно да Монако настоји да на овај начин привуче физичка лица која остварују високе приходе и која би морала у својим земљама да плаћају велике своте новца на име пореза.

Насупрот пореској конкуренцији налази се хармонизација пореза. Хармонизација значи усклађивање пореских система одређених земаља. Јавља се када су порески обвезници изложени истим или сличним пореским стопама, без обзира где они живели, штедели, трошили или улагали. Међутим, она не представља потпуно брисање разлика између пореских облика, већ подразумева тако дизајниран порески систем који неће представљати кочницу међународних интеграција земље и слободног кретања роба и услуга, рада и капитала. Циљ хармонизације је ометање отицања радних места и инвестиција из држава са високим порезима у државе са ниским фискалним оптерећењем. Присталице пореске хармонизације желе да смање притисак који се на њих врши у правцу смањења пореских стопа. Дobar пример је Европска унија, која је тражила од земаља чланица да хармонизују систем пореза на добит предузећа. Године 1975. је тражено да најнижа стопа буде 45%, да би почетком 90-их година прошлог века захтев био смањен на 30%, што није наишло на прихватање од стране држава чланица.

Постоје два облика пореске хармонизације:

– експлицитна пореска хармонизација настаје када се државе међусобно договоре о минималној пореској стопи или пак одлуче да користе исту стопу. Шестом директивом земље чланице ЕУ су се обавезале да ће минимална пореска стопа код ПДВ-а износити 15%, а максимална 25%. Пореска материја из домена акциза и царина је такође у великој мери усклађена;

– имплицитна пореска хармонизација јавља се када пореске власти једне државе опорезују доходак својих грађана који они остваре ван земље. Овако нешто је могуће само у условима добре размене информација између различитих земаља.

Поред добрих страна, пореска конкуренција изазива бројне негативне последице. Помоћу ње се стварају услови да физичка и правна лица минимизирају своје пореске обавезе или чак да их и избегну.

С друге стране, државе захваљујући пореској конкуренцији, дизајнирају своје пореске системе у правцу привлачења финансијског и другог географски мобилног капитала. Овакво понашање појединих земаља (екстреми су земље порески рајеви) значајно је нарушило односе у међународној трговини и инвестиционим токовима. Све ово је условило ерозију пореских основица, пребацивање пореског терета са прихода на потрошњу и са мобилног (финансијски капитал и висококвалификована радна снага) на фиксни капитал (непокретности и неквалификована радна снага), некоришћење прогресивних пореских стопа и дисторзију редистрибутивне функције фискалне политике.

ВРСТЕ ПОРЕСКЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ

Пореска конкуренција може се посматрати на различите начине. Једна од основних класификација је подела на територијалну и секторску пореску конкуренцију. Територијална пореска конкуренција у привлачењу инвеститора (*Tax Policy Assessment and Design in Support of Direct Investment – A Study of Countries in South East Europe*, 2003, стр. 88) посебно се развија:

- између региона једне државе,
- између држава које чине или царинску унију или јединствено тржиште или
- између држава суседа одређеног региона.

Уколико се фискални суверенитет у федералним или конфедералним државама налази на средњем нивоу (државе, републике, кантони, покрајине), онда се врло често јавља пореска конкурентност између ових ентитета. По правилу подручја са нижим достигнутим нивоом економског развоја нуде ниже пореске стопе, док они развијенији примењују више стопе. Управо то нам показују подаци из табеле 2, где се види велика шареноликост пореских стопа и БДП *per capita* између кантона у Швајцарској. Највише ефективна пореска стопа (24,23%) је у Женеви, која припада богатим кантонима, док најнижу стопу од 10,80% има кантон Апенцел Аусероден, који припада групацији кантона са најнижим БДП по глави становника.

Табела 2. Висина ефективних¹ пореских стопа на доходак правних лица у изабраним кантонима у Швајцарској у 2010. години

Table 2. Level of effective tax rates on income of corporation in selected cantons in Switzerland in 2010

Назив кантона	БДП <i>per capita</i> (у CHF)	Ефективна пореска стопа (у%)
Апенцел Аусероден	45.429	10,80
Обвалден	38.562	11,10
Нидвалден	68.450	12,70
Цуг	92.168	13,40
Опфиком	38.762	13,48
Шафхаусен	53.916	13,90
Берн	44.845	13,00-24,00
Басел-ленд	51.917	14,20-20,30
Сент Гален	44.103	14,20
Базел-Сити	107.592	14,90-23,4
Луцерн	42.592	15,90
Цирих	67.375	21,17
Вауд	51.474	23,54
Женева	61.223	24,23

Извор: www.estv.admin.ch/data/sd/e/system/inhalt.htm

Пореска конкуренција јавља се и између држава које чине царинску унију или јединствено тржиште. Прави представник за овај вид пореске конкуренције је Европска унија. Наиме, у ЕУ се велика пажња поклања хармонизацији пореза. До сада је постигнута велика усаглашеност пореских прописа у домену пореза на потрошњу (порез на додату вредност – ПДВ, акцизе и царине), док у области директних пореза (порез на доходак физичких лица, порез на добит предузећа и порези на имовину) резултати хармонизације нису ни приближни. Чињени су бројни покушаји, али земље чланице за сада не прихватају ове иницијативе, тако да код ових пореза постоје значајне разлике међу земљама.

Као што је напред поменуто, међу земљама чланицама ЕУ не постоји сагласност ни око врсте стопе. У табели 1 су приказане земље ЕУ које користе пропорционалне пореске стопе, мада постоје и оне земље где се користе прогресивне пореске стопе. Надаље, ова друга групација земаља се разликује по степену прогресивности, али и по броју транши које се користе, што се може видети у табели 3.

¹ Под ефективним пореским стопама подразумевамо номиналне стопе кориговане за олакшице и ослобођења.

Највиши степен прогресивности бележи се у Шведској, где стопа у последњој транши достиже 56%. Од анализираних земаља Кипар има најблажу прогресију, где максимална пореска стопа износи 30%. Међутим, ако ове стопе упоредимо са стопама које се примењују код пропорционалног пореза, где Бугарска има стопу од свега 10%, а Чешка и Литванија 15%, док Румунија достиже 16%, јасно се уочава да су разлике огромне. Распон у номиналним пореским стопама између Шведске и Бугарске је читавих 46%, а између Шведске, с једне стране, и Чешке и Литваније, с друге стране, овај јаз износи 40%. Из ових разлика се види да новопримљене земље чланице ЕУ настоје да атрактивним пореским стопама привуку што више капитала, односно нових инвестиција.

Табела 3. Преглед земаља ЕУ које користе прогресивно опорезивање дохотка физичких лица у 2011. години

Table 3. Summary of EU countries that use progressive taxation of personal income in 2011

Земља	Пореске стопе (%)	Број транши
Аустрија	21–50	4
Белгија	25–50	5
Кипар	20–30	4
Француска	10–48	7
Немачка	15–42	4
Грчка	0–40	4
Мађарска	18–36	2
Италија	23–43	4
Пољска	19–40	3
Португалија	10,5–40	7
Словенија	16–50	3
Шведска	0–56	3
Велика Британија	0–40	3

Извор: www.worldwide-tax.com

С друге стране, када је у питању опорезивање дохотка правних лица, односно добити предузећа стопе су пропорционалне, али врло диференциране међу земљама. Из табеле 4 видимо да су највећи екстреми Белгија са 33,99% и Француска са 33,33%, док убедљиво најниже пореске стопе имају Кипар и Бугарска у износу од 10%. Оно што се такође може уочити из ове табеле је да у свим земљама, негде више негде мање, постоји неслагање између номиналних и ефективних пореских стопа, зато што се код овог пореског облика користе значајне олакшице и ослобођења.

Табела 4. Разлика између прописаних и ефективних пореских стопа пореза на добит предузећа у земљама ЕУ у 2011. години (у %)

Table 4. The difference between the statutory and effective tax rate of income corporate tax in the EU in 2011 (in%)

Држава	Прописана пореска стопа	Ефективна пореска стопа	Држава	Прописана пореска стопа	Ефективна пореска стопа
В.Британија	28	23,2	Грчка	24	13,9
Немачка	30-33	22,9	Ирска	24	11,9
Италија	31,4	22,8	Румунија	16	10,4
Холандија	20-25	20,9	Кипар	10	9,4
Шпанија	30	20,9	Француска	33,33	8,2
Пољска	19	17,7	Естонија	21	8
Мађарска	10/19	16,7	Реп. Чешка	19	7,4
Шведска	26,3	16,4	Данска	25	7,4
Финска	26	15,9	Словачка	19	7
Аустрија	25	15,7	Летонија	15	6,5
Португалија	12,5/25	14,99	Белгија	33,99	4,8
Словенија	20	14,8	Бугарска	10	4,6

Извор: www.worldwide-tax.com, www.iiea.com/blogosphere/effective-eu-corporate-tax-rates (1.9.2011)

Трећа врста регионалне конкуренције јавља се међу суседним земљама. На пример ако посматрамо земље централне Европе може се уочити да су ове земље почетком 21. века вршиле значајне пореске реформе, где су између осталог водиле рачуна о конкурентности својих пореских система. У то време Мађарска је успела да привуче највећи обим страних директних инвестиција. Уочивши то, Пољска је брзо отпочела реформу свог закона о порезу на добит предузећа, јер је приступила увођењу вишегодишњих пореских ослобођења, која су код специјалних економских зона износила и двадесет година. Слично је учинила и Република Чешка, која је такође увела вишегодишња ослобођења. Ако посматрамо земље Југоисточне Европе и овде се уочава значајна примена пореске конкуренције, преваходно због привлачења страних директних инвестиција. После Ирске, Србија је била прва земља у Европи која је увела пореску стопу од 10% за опорезивање добити предузећа, уз присуство бројних олакшица и ослобођења. Касније исту пореску стопу уводе Бугарска, Босна и Херцеговина и Македонија, док Црна Гора примењује најнижу стопу у Европи од 9%.

Табела 5. Прилив страних директних инвестиција у изабраним земљама, 1994–2000. (у милионима \$)

Table 5. Foreign direct investment in selected countries, 1994–2000. (\$ in millions)

Држава	1994.	1995.	1990–1995.	1996–2000.
Мађарска	1.143	4.000	10.737	12.968
Пољска	1.875	2.500	7.148	21969
Реп. Чешка	870	2.500	5.666	15.466
Словачка	187	200	775	2.150
Словенија	87	150	501	3.052
Албанија	53	75	205	583
Бугарска	105	150	412	1.428
Румунија	340	400	933	4.017
Русија	1.000	2.000	4.400	269.960
Украјина	91	113	574	1.400

Извор: Estrin, Richet & Brada, 2000, str.16

Табела 6. Стране директне инвестиције у Србији и суседним земљама у периоду кризе (2009–2011.) у милионима €

Table 6. Foreign direct investment in Serbia and neighboring countries during the crisis period (2009 to 2011). € millions

Држава	2009.	2010.	2011.	Укупно	По становнику
Албанија	706	831	650	2.187	679
БиХ	177	174	250	601	156
Бугарска	2.413	1.779	1.064	5.256	710
Хрватска	2.096	281	1.200	3.577	806
Македонија	145	159	210	514	249
Црна Гора	1.099	574	300	1.973	3.182
Румунија	3.490	2.219	1.917	7.626	401
Србија	1.372	1.033	1.827	3.132	431

Извор: Стране директне инвестиције у Србији 2001–2011, 2012, стр. 10

Узимајући у обзир укупан обим инвестиција, готово у свим анализираним земљама у табели 6 уочава се блажи или оштрији пад, изузев Македоније, која је остварила позитиван тренд у кретању инвестиција. Највећи пад су забележиле Хрватска и Бугарска. За Србију се уочава да је 2010. дошло до значајног пада инвестиција, да би током 2011. године износ био више него дуплиран. Са друге стране, посматрајући износ инвестиција по глави становника, убедљиво најбоље резултате има Црна Гора.

Посматрајући табелу 7, можемо уочити да је Србија по питању прилива нето страних директних инвестиција остварила рекорд у 2006. години, који до данас ни приближно није остварен. Охрабрује

чињеница да је друга по редоследу 2011. година, што може да значи опоравак српске привреде.

*Табела 7. Нето стране директне инвестиције у Србији
2001–2011, у милионима €*

*Table 7. Net foreign direct investments in Serbia
from 2001–2011, in millions of €*

Година	Износ у милионима €	% БДП	По глави становника
2001.	184	1,4	25
2002.	500	3,1	67
2003.	1.194	6,9	160
2004.	774	4,1	104
2005.	1.125	6,2	168
2006.	3.323	14,3	448
2007.	1.821	6,4	247
2008.	1.824	5,6	248
2009.	1.372	4,8	187
2010.	1.033	3,5	142
2011.	1.827	5,5	521

Извор: Стране директне инвестиције у Србији 2001–2011, 2012, стр. 60

Друга врста пореске конкуренције је секторска конкуренција. Како је са глобализацијом дошло до веома динамичног развоја мултинационалних компанија, у центру пажње пореске конкуренције почињу да се налазе одређене врсте инвестиција. Долази до издвајања неколико пропульзивних грана, у којима, ако се улаже капитал, оне представљају локомотиву развоја националне привреде. Отуда пореска конкуренција може бити дефинисана према следећим карактеристичним секторима (Раичевић & Ненадић, 2004, стр.52):

- усмерење на аутомобилску индустрију,
- усмерење на електронску индустрију и друге високе технологије или
- усмерење на финансијске центре мултинационалних компанија.

Земље у транзицији које су имале своје аутомобилске индустрије настојале су да пронађу познатог стратешког партнера како би обезбедиле опстанак и развој ове веома значајне индустријске гране, која се јавља као значајан апсорбер радне снаге и која преко индустрије делова упошљава и многа друга предузећа. Познати примери такве приватизације су „Шкода“ аутомобили из Републике Чешке, где је већински власник постао широм света познати гигант из аутомобилске индустрије – Фолцваген (VW). Већински власник румунске „Дачије“ постао је „Рено“, а наше „Заставе“ италијански „Фијат“. На овај начин се ублажавају негативне социјалне последице процеса транзиције, које се огледају у великим вишковима радне снаге.

С друге стране, секторски усмерена пореска конкуренција може да се реализује путем директног преговарања са потенцијалним инвеститором. Мултинационална компанија из области електронске индустрије „Интел” је преговарала са више земаља о својој инвестицији вредној око 3,5 милијарде америчких долара. Најпре су средином 2000. године преговарали са владом Израела, а нешто касније и са владама Чешке и Португалије, да би за место инвестиције изабрали Египат, јер је египатска влада понудила инвеститору статус производне слободне зоне.

Пореска конкуренција везана за финансијске центре мултинационалних компанија најчешће се везује за тзв. подручја пореске раје. Порески рајеви представљају државе или територије које припадају некој држави у којима се пружају услуге које се уопште не опорезују или се опорезивање врши по веома ниским пореским стопама. Да би се нека држава или њена територија означила пореским рајем мора да буду испуњени следећи услови:

- да је номинална пореска стопа на нултом или веома ниском нивоу,
- да постоји нетранспарентан порески систем,
- да је значајно умањена ефективна размена информација са иностраним пореским органима и
- да се то подручје промовише као *off-shore centar* (Стојановић, 2010, стр. 197) .

Табела 8. Листа некооперативних пореских рајева у 2009. години

Table 8. A list of uncooperative tax havens in 2009

Црна листа	Сива листа	Листа некооперативних финансијских центара
Костарика Филипини Малезија	Андора, Ангила, Антигва и Барбуда, Аруба, Бахами, Бахреин, Белизе, Бермуди, Британска Девичанска Острва, Кајманска Острва, Кукова Острва, Кипар, Доминика, Гибралтар, Гренада, Гуернсеј, Острво Ман, Церси, Либерија, Лихтенштајн, Малта, Маршалска Острва, Маурицијус, Монако, Монсерат, Науру, Холандски Антили, Ниуе, Панама, Свети Кидс & Невис, Света Луција, Свети Винсент & Гренадини, Самоа, Сан Марино, Сејшели, Острва Туркс & Каикос, Америчка Девичанска Острва, Вануату и Уругвај	Аустрија Белгија Брунеј Чиле Гватемала Луксембург Сингапур Швајцарска

Извор: http://en.wikipedia.org/wiki/Tax_haven

Употреба различитих пореских закона у циљу ублажавања или умањења пореске обавезе међу земљама стара је колико и само опорезивање. У античкој Грчкој нека од острва су коришћена за смештај робе трговаца како би се избегао порез на увезену робу од 2%, који је наметнула град-држава Атина. Постоје бројни извори о појави првих пореских рајева, али се са сигурношћу може тврдити да су се они јавили под овим именом непосредно након Првог светског рата. Већина економиста сугерише да је први "прави" порески рај Швајцарска, јер је она пружала уточиште свима онима који су покушавали да избегну социјално неправичне пореске системе. Наиме, после рата многе земље су због обнове од ратних разарања повећале пореско оптерећење, док Швајцарска то није учинила, јер она није ратовала. То је условило значајан прилив страног капитала у ову земљу. До 50-их година XX века порески рајеви су примењивани само у случају опорезивања дохотка физичких лица, док се од тада фокусирају на привлачење капитала компанија путем нултог или минималног опорезивања добити. На тај начин су настали и први *off-shore* финансијски центри, који пружају услуге финансијским корпорацијама (Ђуровић-Тодоровић & Ђорђевић, 2011, стр. 161).

Крајем 90-их година прошлог и почетком овог века, ОЕЦД је покренула иницијативу за борбу против пореских рајева, у циљу смањења злоупотребе „нелојалне пореске конкуренције“. Априла 2009. године објављена је листа некооперативних пореских рајева. Она обухвата три листе: црну, сиву и листу некооперативних финансијских центара. Из приложене табеле се види да се Констарика, Филипини и Малезија налазе на црној листи, што значи да ове земље, иако су окарактерисане да су порески рајеви, ништа не предузимају да то промене. Најобимнију групацију представљају земље које се налазе на сивој листи и којима је упућена опомена да предузму одређене мере како би промениле свој положај и статус земље пореског раја. Трећу групу чини осам земаља, где се налазе и најразвијеније земље, а означене су као порески рајеви у области финансијских услуга.

Порески рајеви имају негативан утицај и на развијене и на неразвијене земље. Користи од њих једино имају богати појединци или компаније које покушавају да избегну плаћање пореза на остварене приходе. Према доступним подацима, на Кипру је пре уласка у ЕУ било више од 60.000 *off-shore* компанија. Према процени организације Tax Justice Network, сваке године буџети земаља у свету остану ускраћени за 255 милијарди \$ због постојања пореских рајева. Такође, према неким проценама, руски богаташи су током 90-их година прошлог века пребацили најмање 500 милијарди \$ у пореске рајеве. Како је ово проблем и развијених и неразвијених земаља, могуће га је ублажити само ако постоји сарадња између националних влада и међународних организација.

Захваљујући бројним пореским подстицајима долази до међународне евазије пореза, што изазива „ефекат преливања“ (*spillover effects*) због кога погођене земље морају да ревидирају своје пореске основице. Порески систем који изазива негативне екстерне ефекте на пореске системе других земаља означава се као нефер, односно штетна пореска конкуренција. Управо су порески рајеви најзначајнији представници штетне пореске конкуренције, јер се у њима ефективне пореске стопе на приходе од мобилних капитала доводе на тако низак ниво да друге земље у такву пореску политику не могу да се уклопе, али могу да констатују огромне штете по буџетске приходе у својим земљама због преласка капитала, а тиме и пореза у друге земље.

Због тога земље погођене нефер пореском конкуренцијом предузимају разне мере како би је свеле на најмањи могући ниво. Ове мере се деле у три велике групе: унилатералне, билатералне и мултилатералне (Lampreave, 2011).

Унилатералне мере предузимају земље које желе да заштите своје пореске основице од ерозије и одлива пореских прихода у друге земље. Каква ће структура ових мера бити, зависи од многих фактора. Најчешће коришћене мере су регулација фискалне транспарентности, трансферних цена и система казни за земље пореске рајеве или оне које не желе да размењују битне информације које се тичу опорезивања. Примена ових мера не захтева сагласност и склапање уговора са другим земљама.

Билатералне мере представљају споразуме између земаља којима се желе одстранити негативне последице двоструког опорезивања или некоректне пореске конкуренције.

Мултилатералне мере су координисане акције које се могу користити као одговор на глобализована тржишта. Њима се промовишу принципи међусобне сарадње. Разне организације, као што су ОЕЦД, УН, Комисија ЕУ и друге настоје да дефинишу препоруке за понашање држава у условима штетне пореске конкуренције.

КОНКУРЕНТНОСТ ПОРЕСКОГ СИСТЕМА СРБИЈЕ

Србија као и многе друге земље користи бројне инструменте за привлачење страних директних инвестиција и подстицај привредног раста. Велики број инструмената је из сфере фискалне политике. Наиме, бројним пореским олакшицама, ослобођењима и ниским пореским стопама желе се остварити наведени циљеви. Како се олакшице користе, пре свега, код директних пореза у наставку ћемо анализирати особености пореза на доходак грађана и порез на добит предузећа.

Порез на добит правних лица у савременим условима има велику издашност. Поред тога, има изражену стабилизациону и развој-

ну компоненту. Овај порески облик, посматрано са историјског аспекта, појавио се крајем 19. века, а у порески систем Србије уведен је 1. јануара 1992. године, под називом порез на добит корпорација. Затим је егзистирао под називом порез на добит предузећа, да би данас актуелни назив био порез на добит правних лица. Узимајући у обзир висину пореске стопе, можемо констатовати да Србија после Црне Горе има најнижу пореску стопу за овај порез, јер износи 10%. Међутим, због фискалне консолидације од 1. јануара 2013. године ова стопа ће бити повећана на 12%, што опет Србију, међу европским земљама, сврстава у ред земаља са најнижом пореском стопом.

Оно што додатно иде у прилог стимулисању нових инвестиција су бројне олакшице и ослобођења, која се јављају код овог пореског облика, при чему су разврстана у следеће групе:

Пореска ослобођења (Закон о порезу на добит правних лица, 2011, чл.44–46а) :

- недобитна организација се ослобађа плаћања пореза на добит ако у години у којој се одобрава право на ослобођење оствари вишак прихода над расходима до 400.000 динара под тачно назначеним условима;

- концесионо предузеће односно концесионар се ослобађа плаћања пореза на добит остварену по основу прихода од предмета концесије на рок до 5 година од дана уговореног завршетка концесионог улагања у целини;

- предузеће за радно оспособљавање, професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалидних лица, сразмерно учешћу тих лица у укупном броју запослених.

- корисник слободне зоне.

Порески кредити (Закон о порезу на добит правних лица, 2011, чл.47–48а):

- за добит остварену у новооснованој пословној јединици у недовољно развијеним подручјима у трајању од две године, сразмерно учешћу тако остварене добити у укупној добити правног лица,

- обвезнику који изврши улагања у некретнине, постојења, опрему или биолошка средства у сопственом власништву за обављање претежне делатности и делатности уписаних у оснивачки акт обвезника признаје се право на порески кредит у висини од 20% извршеног улагања, с тим што не може бити већи од 50% обрачунатог пореза у години у којој је извршено улагање. Ово ослобођење за мала предузећа износи 40%, с тим што не може бити веће од 70% обрачунатог пореза. Неискоришћени део пореског кредита може се пренети унапред на рачун пореза на добит из будућих обрачунских периода, али не дуже од десет година. Овде треба напоменути да се ове одредбе не односе на ваздухоплове и пловне објекте који се не користе за обављање делатности, путнички аутомобил, осим аутомобила

за такси превоз, рента кар, обуку возача и специјалних путничких аутомобила са уграђеним уређајима за болеснике, намештај, осим намештаја за опремање хотеле, мотела, ресторана, омладинских, де-чјих и радничких одмаралишта, тепихе, уметничка дела ликовне и примењене уметности и украсне предмете за уређење простора и алат и инвентар са калулативним отписом.

– обвезнику који изврши улагања у некретнине, постојења, опрему или биолошка средства у сопственом власништву признаје се порески кредит у висини од 80% од улагања извршеног у тој години, ако је обвезник разврстан у регистру јединица разврставања у једну од следећих делатности: 01 – пољопривреда, 05 – рибарство, 17 – производња текстилних предива и тканина, 18 – производња одевних предмета, дорада и бојење крзна, 19 – прерада коже и производња предмета од коже, 27 – производња основних метала, 28 – производња стандардних металних производа, 29 – производња машина и уређаја, 30 – производња канцеларијских и рачунских машина, 31 – производња електричних машина и апарата, 32 – производња радио, ТВ и комуникационе опреме, 33 – производња медицинских, прецизних и оптичких инструмената, 34 – производња моторних возила, приколица и полуприколица, 35 – производња осталих саобраћајних средстава, 37 – рециклажа и 92 – група 9211 – кинематографска и видео-производња.

Подстицаји код улагања (Закон о порезу на добит правних лица, 2011, чл.50а–50и):

– порески обвезник који уложи у своја основна средства, односно у чија основна средства друго лице уложи више од 800 милиона динара ради обављања делатности уписане у оснивачком акту обвезника и који у периоду улагања додатно запосли на недоређено време најмање 100 лица, ослобађа се плаћања пореза на добит правних лица у периоду од десет година сразмерно том улагању;

– порески обвезник који обавља делатност у недовољно развијеном подручју ослобађа се плаћања пореза на добит за период од пет година ако испуњава следеће услове: да је уложен износ већи од 8 милиона динара, да користи 80% вредности основних средстава у недовољно развијеном подручју, да у току улагања запосли на неодређено време најмање пет лица и да најмање 80% новопримљених радника има пребивалиште и боравиште у недовољно развијеном подручју.

Уколико у наведеним периодима од пет односно десет година обвезник смањи број запослених, губи право на пореско ослобођење за цео период коришћења овог ослобођења. Такође и ако прекине пословање, престане да користи или отуђи средства која су била предмет набавке а на основу којих је обвезник стекао право на пореско ослобођење губи ово право уз обавезу обрачунавања и плаћања пореза који би платио да није користио овај подстицај.

Закон о порезу на добит конципиран је тако да садржи одредбе којима се отклања двоструко опорезивање добити остварене у другој земљи. Па тако, ако резидентни обвезник оствари добит пословањем у другој држави, на коју је плаћен порез у тој држави, одобрава му се порески кредит у висини плаћеног пореза на добит у тој другој држави. Такође се предвиђа да матично правно лице, које је резидент Републике Србије, може умањити обрачунати порез на добит правних лица за износ пореза који је његова нерезидентна филијала платила у другој држави на добит из које су исплаћене дивиденде. Оваквим правним лицима може се умањити обрачунати порез на добит за износ пореза по одбитку, који је његова нерезидентна филијала платила у другој држави на име камате и ауторских накнада.

Као подстицајна мера за нова улагања користи се и *убрзана амортизација*. У Србији се према Правилнику (Правилнику о начину разврставања сталних средстава по групама и начину утврђивања амортизације за пореске сврхе, 2010, чл.2–4) сва стална средства разврставају у 5 група: I група – 2,5%, – пропорционална метода, II група – 10% – дегресивна метода, III група – 15% – дегресивна метода, IV група – 20% – дегресивна метода и V група – 30% – дегресивна метода.

У структури пореског система Србије преовладавају индиректни порези, док су приходи од директних пореза веома мали (Ђуровић-Тодоровић & Ђорђевић, 2010, стр. 36). Због тога можемо констатовати да је наш порески систем неефикасан и неправичан. Учешће директних пореза у укупним пореским приходима је испод 20%, док се више од 4/5 пореских прихода прикупи путем пореза на потрошњу. Стога је позиција пореза на доходак физичких лица у Србији далеко скромнија (од 10,5 до 11,6% укупних пореских прихода) него у развијеним, па чак и мање развијеним земљама. За овај порески облик у Србији се користи назив порез на доходак грађана. Разлози овако мале издашности пореза на доходак грађана су ниски доходи и мали број запослених. Такође, као разлог оваквог стања у сфери опорезивања грађана је и тај што је код нас у примени мешовит систем опорезивања дохотка, који подразумева аконтационо цедуларно опорезивање сваке врсте прихода понаособ, и годишње корективно опорезивање укупног дохотка који прелази законом прописани износ. Без обзира на увођење годишњег пореза на доходак грађана, код највећег броја обвезника се не постиже правичност у опорезивању, јер се не опорезује укупна економска снага пореског обвезника. У следећој табели приказане су све врсте прихода које улазе у систем пореза на доходак грађана, начин опорезивања, пореске основице и стопе.

Табела 9. Елементи пореза на доходак грађана у Републици Србији

Table 9. Elements of Income Tax in the Republic of Serbia

Врста прихода	Начин опорезивања	Пореска основица	Пореска стопа
Зараде	по одбитку	Бруто зарада	12%
Приходи од пољопривреде и шумарства	по решењу	Катастарски приход	10% ²
Приходи од самосталне делатности	по решењу	Опорезива добит	10%
Приходи од ауторских права и права индустријске својине	по одбитку	Бруто приход – трошкови	20%
Приходи од капитала	по одбитку	Камата и дивиденде	15%
Приходи од непокретности	по одбитку	Бруто приход – 20% нормираних трошкова	20%
Капитални добици	по решењу	Капитални добитак	15%
Остали приходи	по одбитку	Разно	20%

Извор: Закон о порезу на доходак грађана, „Сл. гласник РС“, бр.24/01, 80/02, 80/02–др. закон, 135/04, 62/06, 65/06–испр., 31/09, 44/09, 18/10, 50/11,91/11–одлука УС и 93/12

Ако погледамо висину пореских стопа, јасно је да Србија припада групацији земаља које имају врло атрактивне, тј. ниске пореске стопе. Након сагледавања свих олакшица и олобођења није тешко закључити да су ефективне пореске стопе још ниже у односу на номиналне, тако да се може констатовати да је Србија изузетно конкурентна када је у питању опорезивање дохотка физичких и правних лица.

Пореска стопа на *приходе од зарада* је свега 12%, при чему треба нагласити да постоји веома широк круг ослобођења и олакшица (Закон о порезу на доходак грађана, 2012, чл.18–21д). Овај порез се не плаћа на примања запосленог по основу: накнаде трошкова превоза у јавном саобраћају; дневнице за службено путовање у земљи и иностранству; накнаде трошкова смештаја на службеном путовању; накнаде превоза на службеном путовању итд. и то до тачно

² Због елементарних непогода (суша, поплава и град) обвезници пореза на приходе од пољопривреде и шумарства били су ослобођени плаћања овог пореза у 2011.години.

прописане висине. Од плаћања пореза на зараде изузете су особе са инвалидитетом запослене у предузећу за радно оспособљавање и запошљавање особа са инвалидитетом. Закон предвиђа олакшице за послодавце који запосле нове раднике на неодређено време за период од годину дана, за приправнике до 30 година старости три године, за лица са инвалидитетом три године, итд.

За опорезивање *прихода од пољопривреде и шумарства* пореска стопа је 10%. Међутим, и овде постоје бројне олакшице и ослобођења. Порез на приходе од пољопривреде и шумарства не плаћа се на катастарски приход: земљишта на коме су подигнути насипи, канали и уставе и други објекти од земље намењени за одбрану од поплава, за одводњавање, наводњавање или заштиту од ерозије; земљишта чије је искоришћавање на основу закона забрањено; земљишта под зградама дипломатских и конзуларних представништава, под условом реципроцитета итд. За земљиште на коме је услед елементарних непогода, биљних болести и штеточина или услед других ванредних догађаја које обвезник није могао да спречи, принос смањен за више од 25% од просечног приноса за последње три године у општини, умањиће се катастарски приход сразмерно смањењу приноса.

Стопа пореза на *приходе од самосталне делатности* износи 10%. Порески подстицаји по основу улагања у основна средства у сопствену регистровану делатност признају се предузетницима под условима и на начин како се признају правним лицима по закону којим се уређује порез на добит правних лица.

Пореска стопа код *пореза на приходе од ауторских и сродних права и права индустријске својине* је 20%. Ради остварења принципа правичности у опорезивању законодавац предвиђа олакшице везане за пореску основицу. За вајарска дела, таписерије, уметничку керамику, мозаик и витраж итд. – 50% од бруто прихода; за сликарска и графичка дела, ситну пластику, научна, стручна, књижевна и публицистичка дела, музичка и кинематографска дела, за извођење уметничких дела (свирање и певање, позоришна и филмска глума, рецитовање), снимање филмова итд. – 43% од бруто прихода; за интерпретацију, односно извођење естрадних програма забавне и народне музике, производњу фонограма, видеограма, емисије, базе података и за друга ауторска и сродна права – 34% од бруто прихода (#Закон о порезу на доходак грађана, 2012, чл. 56).

Стопа пореза на *приходе од капитала* износи 15%. На приходе од капитала на камату се не плаћа порез: на динарска средства по основу штедних и других депозита (орочених или по виђењу) и по основу дужничких хартија од вредности чији је издавалац Република, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе или Народна банка Србије.

Код *прихода од непокретности* пореске олакшице се односе на пореску основицу, јер законодавац предвиђа нормиране трошкове од 20%, док стопа ових трошкова за приходе од непокретности оствареног по основу изнајмљивања станова, соба и постеља путницима и туристима за које је плаћена боравишна такса износи 50% од бруто прихода. Стопа пореза на приходе од непокретности износи 20%. Приходи од непокретности у виду закупнине која је примљена за више година одједном, приликом утврђивања прихода, деле се на захтев обвезника на онолико једнаких делова колики је број година за коју је закупнина плаћена, а не дуже од пет.

Стопа пореза на *капитални добитак* износи 15%. Овде законодавац најпре дозвољава пребијање капиталних добитака и капиталних губитака. Ако се и после пребијања искаже капитални губитак, допуштено је његово пребијање у наредних пет година. Обвезник, који средства остварена продајом непокретности у року од 90 дана од дана продаје уложи у решавање свог стамбеног питања и стамбеног питања чланова своје породице, односно домаћинства, ослобађа се пореза на остварени капитални добитак.

Код корективног годишњег пореза на доходак грађана, чији обвезници су само лица која остваре већи опорезиви приход од троструке просечне зараде на нивоу Србије, такође, постоје олакшице: за пореског обвезника – 40% од просечне годишње зараде; за издржаваног члана породице – 15% од просечне годишње зараде. Укупан износ личних одбитака не може бити већи од 50% дохотка за опорезивање.

ЗАКЉУЧАК

Пореска конкуренција није нов феномен, али значајан пораст интересовања за ову појаву отпочиње пре тридесетак година. Користе је и развијене и мање развијене земље. И једне и друге желе да привуку додатни капитал. Једне то чине да би повећале инвестициону активности и убрзале привредни раст и развој, а друге врше прераспodelу пореског терета на терет земаља извозница капитала.

Неке земље, као што је Ирска, успеле су да искористе предности пореске конкуренције, да привуку значајне инвестиције и да стабилизују свој економски систем. Земље у транзицији су обилато користиле пореску конкуренцију превасходно ради привлачења инвестиција у аутомобилској и електронској индустрији и сфери финансијских услуга.

Генерално посматрано, свака конкуренција је добра, па се то може рећи и за пореску конкурентност, јер она доводи до снижавања пореских стопа, али и до ефикаснијег управљања јавним приходима од стране државне администрације. Долази до значајне промене у ставу око фискалног статуса прихода од рада и капитала. Раније су јаче опорезовани приходи од капитала, да би након ових промена си-

туација постала обрнута. Због олакшаног кретања капитала међу земљама, пореским властима преостаје да оштрије опорезују рад, имовину и потрошњу. На овај начин порески терет теже погађа нижи средњи и сиромашни слој становништа, превасходно због бујања пореза на потрошњу. Резултат оваквих кретања је неефикасан и неправичан порески систем.

Бројне земље користе нефер пореску конкуренцију која се јавља у форми пореских рајева (у њима је често пореска стопа на нултом нивоу) и софистицираних фискалних подстицаја у одређеним секторима привреде (долази до "отимања" дела пореске основице). На овај начин долази до поремећаја у инвестиционим токовима, промене пореске структуре, нарушавања принципа праведности при опорезивању, промене структуре јавних прихода и расхода, пребацивања дела пореског терета на мање мобилне основице, итд. Нефер пореска конкуренција се најчешће јавља у области банкарства, финансија, осигурања и дистрибуције.

Насупрот пореској конкуренцији, налази се пореска хармонизација. Њу заговарају развијене земље како би сачувале високе пореске стопе, а тиме и пореске приходе. Најзаступљенија је међу земљама Европске уније и то у области пореза на потрошњу.

Поред ниских пореских стопа, многе земље користе читав спектар пореских олакшица и ослобођења. Због њиховог присуства долази до мањег или већег одступања ефективних од прописаних пореских стопа.

Пореска конкуренција је неопходан, али не и довољан услов и претпоставка за привлачење страних директних инвестиција, јер сем тога нужно је да постоји прихватљив ниво системског ризика земље. Да је то тако, видимо на примеру наше земље, која има изузетно ниске пореске стопе и читав спектар пореских олакшица и ослобођења, а опет нема задовољавајући прилив страних директних инвестиција. То нас наводи на закључак да актуелној и будућим власима предстоје озбиљни послови који се тичу јачања правне државе, тј. државних институција, смањења политичког ризика, побољшања финансијске дисциплине, оштре борбе са корупцијом на свим нивоима, итд.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђуровић-Тодоровић, Ј., & Ђорђевић, М. (2011). *Директни порези*. Ниш: Економски факултет.
- Ђуровић-Тодоровић, Ј., & Ђорђевић, М. (2010). (Не)ефикасност пореског система Србије, *Финансије*, 1-6, 26–38.
- Easson, A., & Zolt, E. (2003). *Tax Incentives*. World Bank Institute, Washington DC.
- Estrin, S., Richet, X., & Brada, J. (2000). A Comparasion of FDI in Bulgaria, the Czech Republic and Slovenia. In Estrin, S., Richet, X., & Brada, J. (Eds.), *Foreign Direct Investment "Central Eastern Europe: Case Studies of Firm in Transition"*, (pp. VII–XXXI). New York and London: M.E. Sharpe, Inc.

- Закон о порезу на добит правних лица, Службени гласник РС. Бр. 25/2001, 80/2002, 43/2003, 84/2004, 18/2010 и 101/2011.
- Закон о порезу на доходак грађана, Сл. гласник РС. Бр. 24/01, 80/02, 80/02, 135/04, 62/06, 65/06–испр., 31/09, 44/09, 18/10, 50/11,91/11–одлука УС и 93/12.
- Lampreave, P. (2011). Fiscal Competitiveness versus Harmful Tax Competition in the European Union. *Bulletin for International Taxation*, 65(6). (<http://www.law.hku.hk/aiifl/events/documents/Paper-FiscalCompetitivenessversusHarmfulTaxCompetitionintheEuropeanUnion.pdf>)
- Leibfritz, W., Thornton, J., & Bibbee, A. (1997). *Taxation and Economic Performance*. Working paper no.176. Paris: OECD, Economic Department.
- Леко-Шимић, М. (1999). Међународна конкурентност хрватског gospodarства у окружењу транзицијских земаља средње и источне Европе. *Тржиште*, 11(10), 69–81.
- Mitchell, D. (2001). Lowering Marginal Tax Rates: The Key to Pro-Growth Tax Relief. *Heritage Foundation Backgrounder*, no.1443.
- Porter, M.E. (1990). *The Competition Advantage of Nations*. New York: The Free Press.
- Раичевић, Б., & Ненадић, Ј. (2004). Пореска конкуренција - општи осврт. *Economic Annals*, 162, 45–63.
- Schön, W. (2003). *Tax Competition in Europe*, IBFD, Amsterdam.
- Стојановић, С. (2009). Пореска конкуренција versus пореска хармонизација у Европској унији. *Финансије*, 64(1-6), 7–25.
- Стране директне инвестиције у Србији 2001–2011*. (2012). Београд: Business Info Group. <http://www.bigevents.rs/documents/edicije/Strane%20Direktne%20Investicije%20u%20Srbiji%202001–2011.pdf>
- Tax Policy Assessment and Design in Support of Direct Investment – A Study of Countries in South East Europe*. (2003). The OECD Tax Centre for Tax Policy and Administration with Co-operation with the Investment Compact Team, Paris: OECD.
- Harmful Tax Competition*. (1998). An Emerging Global Issue. Paris: OECD. http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/company_tax/harmful_tax_practices/index_en.htm

Jadranka Đurović Todorović, Marina Đorđević, University of Niš, Faculty of Economics, Niš

TAX COMPETITION AS A GLOBAL AND REGIONAL PHENOMENON

Summary

Modern tax systems are very similar in form but they differ in breadth of tax bases and type of tax rates. In modern integrated economy competitiveness occupies a central place in economic analysis and thought in both developed and developing countries. The type of competitiveness which has been given considerable attention in the last thirty years is the tax competitiveness, which primarily pertains to direct taxes (personal income tax, corporate income tax, and property taxes).

The reasons that placed tax competition at the focus of attention are threefold: the mobility of international companies, the importance of tax treatment of profits in

the country of investment, and increased importance of tracking all costs incurred by the tax competitiveness. Tax competition has positive as well as negative effects. It belongs to the group of important factors that influenced the governments around the world to reduce tax rates in certain direct taxes. Excellent examples are tax rates for personal income tax in the United States (the rate was reduced from 70% to 28%) and England (from 83% to 40%). Even the OECD estimated that the growth rate increases by 0.5% for each 10% reduction of marginal tax rates. The highlight of tax competition is the introduction of proportional taxes for individuals and companies (the flat tax) in the former socialist countries. In contrast to tax competition there is tax harmonization. It implies harmonization of tax systems of certain countries and is advocated by developed countries.

Tax competition can be viewed in different ways. One of the basic classification is the division into territorial and sectoral tax competition. As far as attracting investors is concerned, the former develops particularly between regions of a single country (in Switzerland the most effective tax rate (24.23%) is in Geneva, which belongs to the rich cantons, while the lowest rate of 10.80% is in the Appenzell Auser-rhoden canton, which belongs to a group of cantons with the lowest GDP per capita), between states that make up a customs union or a common market (Sweden is the EU member with the highest recorded level of progressivity, where the rate in the last tranche reaches 56%, while the rate in Cyprus is the lowest – 30%. However, countries that use the flat tax have far lower rates: 10% in Bulgaria, the Czech Republic and Lithuania – 15%, and Romania – 16%; the range of nominal tax rates between Sweden and Bulgaria goes as far as 46%), or between neighboring countries within a given region (Poland, Czech Republic and Hungary have used this type of tax competition to attract foreign direct investment; the similar also occurred among the countries of Southeastern Europe).

Another type of tax competition is sectoral competition, where there is a separation of several propulsive branches, which represent the engine of national economic development – the car and electronics industries and financial centers of multinational companies.

A tax system that causes negative external effects on the tax systems of other countries is known as unfair, or harmful, tax competition. Tax havens are representatives of harmful tax competition, because their effective tax rates on income from mobile capital are very low or even zero, while other countries suffer extensive damage to their budget revenue.

Serbia integrated mechanisms of tax competition in its tax system because its corporate and individual income tax rates are very low. In addition, there are significant tax reliefs and exemptions, which further reduces the effective tax rates compared to the nominal ones.

Therefore, we conclude that any competition is good, which also applies to tax competition because it leads to lower tax rates but also to more efficient management of public revenues by the state administration.

Tax competition is a necessary, though insufficient, condition and prerequisite for attracting foreign direct investment, because it is essential that there be an acceptable level of a country's systemic risk. This is corroborated by the example of our country, which has very low tax rates and a range of tax reliefs and exemptions, and yet no satisfactory inflow of foreign direct investment. This leads us to the conclusion that the current and future governments need to expend considerable effort to strengthen state institutions, reduce political risk, improve financial discipline, and fight corruption at all levels.